

81/1961

COBISS SERBIJA
I UMETNOST*

polja

55

novi sad - 30. september 1961

godina VII - cena 30 dinara

MBR. 6p. 2000

APOTEOZA ČOVEKOLIKOSTI

"Moć govora" Branislava Petrovića stigla je do čitalaca u trenutku kada su zvuci sa krajnjih tačaka poetskog polariteta: laboratorijskog, čisto estetskog eksperimentisanja u cilju pronađenja neke superforme i jednostrano angažovanje, mitske, simbolične i opominjuće poetike jedne potencijalne kataklizme, postali synchroni pluralitet nedovoljno izdiferenciranih tematskih varijacija.

Verovalno su to cedjenje vode iz sedmogodišnje barokne drenovine i jedan duboki čitalački umor bili primarni razlog opštobe dobrodošlice koju su svi ozbiljniji kritičari, gotovo bezrezervno, uputili ovoj poeziji i njenom autoru. Očigledno je da smo se našli na kraju sezone artizma, dočekujući ovu renesansu "masovke" kao magični formul po moći koje se vraća površenje u ljudsku reč i njenu moć da samostalno egzistira kao pojma pune vrednosti.

Od Pope na ovama naša poezija je, oslobadajući se ilickevsko-kačicevskog i bednjevsko-jesenskog balasta, sticala nov balast, sada više ne sadržajni, jer se dovelo do razaranja rečenica i haotičnog plesa reči koji je samo povremeno rezultirao u uspelo opojmljavanje strukture. Na drugoj strani, bojazan od takvog rezultata, radila je rečenice-gigante čiji je smisao kostur bio pretrpan afunkcionalnom jezičkom dekorativnošću. Zbog toga se poetska vrednost mogla meriti jedino učestanču dobrih jezičkih mikrosinteza ili zvukovnom sugestibilnosti stiha.

Estrada trijumfamo samo u atmosferi zasićenoj estetskim egzibicionizmom. Takva je situacija danas, pa Brana Petrović nije mogao izabrati povoljniji trenutak za svoj program jednostavnosti, tobožnje nemarnosti i infantilnosti, zahtev da se stvore osnovi jedne nove ljudskosti, u kojoj se ljubav piše velikim, a strah malim slovima.

Šta je zapravo osnovni kvalitet ove poezije, koja je to specifičnost?

Tematika? Ne. Petrovićev dnevni red ne ide dalje od poznatih egzistencijalnih i psihičkih problema. Život je, ovakav kakav je, u osnovi dobar, potrebne su samo hitne modifikacije: malo više da se volimo i malo manje da ratujemo, da se posvetimo svom Anama, poeziji i nogometu, svetske probleme smo li jdu izmisili, pa ih možemo i ukinuti, dolazi vreme ljudi ljubavnika koji će pobediti ljude ratinke. Ovaj optimizam i ovakva deklarisanost su opšti imperativ jedne nove literature, oni počinju sa likom Vuka Vasicia i skoro da su postali credo literarne generacije koja je sazrela u veoma značajnom periodu od 1956. do 1960. godine.

Nehermetičnost? Takođe ne. Mnogi pesnici, koji ničeg zajedničkog nemaju sa Branom Petrovićem i njegovim stvaralačkim metodom bili su itekako komunikativni. Intimna lirika Cirila Zlobeca, istorijsko-epski stacato Ante Popovskog, slovensko pre-

ziranje ritma vremena Bože Timotijevića, mediteranizam Ivana V. Lalića i Radovana Pavlovskog ne zahtevaju nikakav poseban čitalački napor.

Aktuelnost? Da, to je vrlo aktuelna poezija, ali isto tako je aktuelno pesništvo Alojza Majetića, aktuelno u onom umetničkom i u njezemernom obliku kao i Branino.

Pa ipak, upravo je Brana Petrović svojom knjigom očevidno nagovestio jednu novu epohu u jugoslovenskoj poeziji! Epošu ponovnog susreta publike i literaturе van okvira malih diskusione tribina, negde na onoj sredokrati gde se čudno poništavaju razlike između intelektualne optimale i naše, još uvek pomačo, a ponekad isuviše rakičevski razboljene čitalačke publike. To je teritorija onih etičkih kategorija koje su već milenijumima bezuslovno čovekovog postojanja kao humanog bića, kategorija čijim osnovnim postulatima ni danas ne možemo ništa novo dodati i koji su se svojom neuništivošću tokom cele istorije odupirali brutalitetima povremeno vaskrsavajućeg atavizma.

Brana Petrović nije pesnik individualista on nema svoj specifični mikrokosmos. On je pesnik čovekove savesti pa mu takav mikrokosmos i ne treba. Nastavimo li da i dalje tragamo za istinom o ovom fenomenu utvrđimo da je Branina poezija glas kolektivnih istina vremena, vid kondenzacije jedne polifonije unimirenosti, otkrića novih mogućnosti življaja i želje za afirmacijom i stabilizacijom takvog življaja, njegovog pretvarjanja u opštevačeći princip ljudskih odnosa. On je otkrio da nam izvesne laži i licemerstva više nisu potrebni. Pokušao je da utvrdi koliko smo napredovali u ljubavi, čovekoljublju, avverziji prema degradiranju čoveka u ratnika, pozivajući na maksimalnu ljudskost:

Momci!
Razoružajte se!
Vojnici grubi!
Ispečaću vam kako
ana
ljubi
pokazatu vam kako
ane
deca, radja
naučiti vas
kako
ana
nevime dečake
od majki otima
od očeva oslobodjaju!
Zajednički rotavati u martu
kad sneg se topi:
udi u kremu
i u čast
neprijatelja šampanjac, rakiju,
anino oko
(Kapetan I klase)

(Kapetan I klase)

Čovek za Branu Petrovića nije samo najavšeničiji rezultat materije, on je za njega pravo čudo. Iz susreta i stapanja dve nevidljive proteinske kapi poraste dvometarškoj kojih obara lokaletletske rekordne, Blagonaravov koji salje vasionske brodove u crnu pustotu Kosmosa, poraste filozof, vajar u čijim prstima drhti neki veličanstven budući oblik. Postane čovek svestan sebe i čudesnosti svog nastajanja, ne-popoljivosti materijalne arhitektonike razvijenog intelekta i biosnoslovne mentalne rezerve podsvesti, koja se tako olakso neutorišena, neuboljčena u svest u ništavu pri prelasku bića u ni-

štavilo. „Prva pesma čovekova“ je sva istkana od tog čudjenja: to mi iz ničega iz ničega
joj iz ničega
to mi od poljubaca
gradimo čoveka živa

i dalje:
hiljadu poljubaca treba za
prćasti nosić samo
a koliko ljubavi za ruke rebra noge
jer to je:
onaj fantastični što reči ume
izgovara

Moć govora — ta isključivo čovekova komunikacija — samo je jedna od suštinskih osa knjige. Brana Petrović, zaokupljen

fat, kalijum i organski ugljenik, delovi očiju, srca, pluća i mozga njegovog oca, dela, pretka koga je posekao neki vlastelin, nabo na kolac osmanlija, poljubio u krvavo agonično lice Karadjordje i pretvorio u crveno-zemljastu kašu Makenzen. I istovremeno:

Ljudi zemljoradnici oblik svoj buđevajući razbijaju,

Ljudi zemljoradnici na svojim selima ječam poseju,

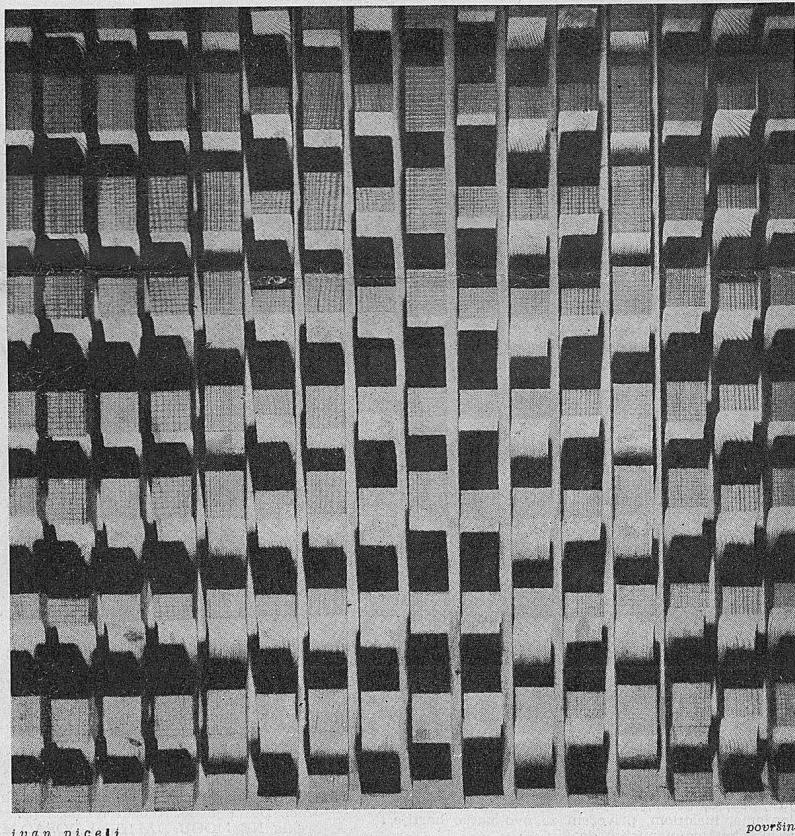
Ljudi zemljoradnici na svojim fusnama crnoga tuka poseju,

Ljudi zemljoradnici na svojim lopatama reku poseju,

Ljudi zemljoradnici u svojim lotčima krompir poseju,

Pitanje je samo da li taj raščevečeni, dezintegrirani čovek, ta

Odavde jedna strahovito široka stranputica, jedna dijavolska autostrada logike vodi u nihilizam. Ništa nije lakše nego utvrditi efikasnost i azurnost zaboravljanja, činjenici da je astro-nomska cifra ljudi prešla preko ove zemlje nešto žečeći, nešto stvarajući i da je posle njenog povrata u anorganičnost ostala skoro beznačajna suma podataka, spomenika i umetničkih ostanjena, tek toliko da se sastavi jedna pristojna istorija što lici na siromašnu barku koja se ljujila po okeanu iščezlog. Pa ipak, iako ova selekcija koju posedujemo možda nije najbolja moguća, ona nas je dovela u takve mentalne orbite koje ti za-

ivan picelj

čovekom, neizbežno je i jedino zainteresovana za njegovu čovekolikost, strukturu ljudskog i njegovu sudbinu, za tu savršenosć bez premca koju mogu da ospore, da je unište, da je zauštave u prvoj fazi životnog kinetizma, taj svesni život tako jak i istovremeno nepomjivo krhak.

Kakva je tek onda potencijalna snaga te materije koja je u stanju da se očoveci i koja je, sasvim sigurno, u stanju da bude još savršenija strukturalno.

Pa ipak, ta očovečena materija, nesvesna svog savršenstva, čini ravnođušno ono što rasvjetenom intelektu često izgleda stravično. Taj bitišući čovek prevara, zasejava tie i hrani se plodovima sa tog tla čiji su fos-

zemlja — čovek, ta niža hemijska funkcija počeveka nije istovremeno netragična, a insistariranje na njenom tragizmu ne pomirenju čoveka sa svojom biološkom vremenskom ograničenošću?

Jer ako smatramo da je čovek završeni super-oblik, onda se moramo pomiriti sa svim njegovim osobinama, pa i sa limesima između kojih se nalazi njegovo neprekoračivo vreme postojanja. Prolaznost savršenstva je ono što uzneniruje Branu Petrovića:

Gie TREC reč strašnija od cveta stanite TECE

stanite TEC stanite TEC stanite TEC

stanite C stanite C stanite C

stanite E stanite E stanite E

boračeni svetovi nisu ni sluzili.

Covek je obavezna da poстоji. Samo na taj način on može da pomeri bioloske granice, pa i da ih ukine. Jer ako je anarhični mehanizam materije uspeo da nekim slučajnim izborom stvari ovako organizovanu strukturu, neka buduća svet, neki totalno razudjeni intelekt moći će da iz materije izvuče maksimum savršenstva koji je ona u stanju da pruži.

Da li je polimorfizam materijalnog sveta ograničen?

Ah vratimo se Braninom odnosu prema recima. Tvrdimo da od Pope na ovama nije bilo i nema pesnika koji bi toliko cenio te ciglice misaonosti od kojih se

može sagraditi i palata una i
čatrlja. Brana Petrović nije gos-
podar reći, on ih samo pronalazi
u njihovoj punoj zvučnosti
suprotno jednom opštem pesni-
čkom izrazu.

ili elegantnu verbalnu igru:

twoja evropa je daleko
pikaso se sa cercilima svadja
kami je podnco ostavku
madjari beze u rustiju

(Pesma branim Ar)

On samo može da bude zauvek
I jan tom poetskom kristalizacijom
i da je potpisne ili da bude
nezadovoljan i da je uništi. Za
njega je govor jedina autonomna
i tajanstvena evolucija koja ne
tri nikavu intervenciju u
toku procesa sinteze. Reči nisu opis
pojma ili objekta, one su čo-
vekova mogućnost da svoje ču-
djenje, ushićenje, revolt, svoj
odnos prema eksterjeru ozvuči,
imenuju i imenom izdvoji od
ostalog. Dvanaestogodišnje čo-
veka sreće Pasternak i imeno-
vače ga malijčik; sreće Michaux
i imenovaće ga *garçon*; sreće
Brana Petrović i imenovaće ga
dečak. To što pesnik imenuje sa
„divan nesporazum“ dokaz je da
real nije ničim vezan za objekt
koji objašnjava, a polimorfno-
st ljudske komunikacije je pos-
ledica specifičnog reagovanja o-
nih izolovanih i izgubljenih pod-
kapom nebeskom parodiitelja,
koji su počeli govoriti, počeli
stvarati jezik.

Da li smo u pravu ako prigovorimo pesniku što je ponekad potpisivao rezultate leksičke nediscipline, što ga je mestimčno zasenila raskoš artikulisanog zvuka, bogatstvo značenja? Sto je napisao „Ljude planinare“, „Čoveka i psa“, „Mačku“? Sto su neki stihovi u pojedinim pesmama evidentan pad, na primer isforsirano:

dovedi ljude
ljude ljude ljude najzad
mi dovedi ljude sve
ljude počev
od kamenja ljude dovedi
mi ljude zatim
dovedi ljude najzad.
mi dovedi ljude a
kada mi dovedeš ljude dove
mi ljude.

Jesmo, ali smo obavezni da istovremeno kažemo ono što se tako teško odlama od usta kritičara kada je u pitanju prva knjiga nekog pisca. *Moć govora* je datum u našoj literaturi, a njen autor je u prvom naletu osvojio svu vrhu početnje.

Svejedno što on još plača danak lutanju, kucanju na mnoga vrata poetskih puteva. Što se u njegovim stihovima može naći čak i na četrdeset godina stari sumatrizam:

NA KRAJU SVAKOG BLISTAVOG PUTOVANJA CEKA SMRT! — verujete li ili ne, baš me briga, (sam sebi sam svedok da govorim istinu) (mada sam sebi najmanje verujem) — ja tu prokletu rečenicu, sustavno i jaku, a ipak tako očajno praznu, vrebam već punih trista godina.

Na kraju svakog blistavog putovanja čeka smrt. Ko zna koliko sam je puta u raznim knjigama pročito, ali mi je ona uvek izmicala, nisam čak bio ni svestan da je to baš te rečenica kojoj proklet i loman zamke prežem, trebalo je mnogo žita da sam ujedno ljudske vopice pa da je prizman za svoju, da je probudim, uspavanu, negde, u vijugama, moždanim, koje podsećaju na Hercegovinu 10. jula 1961. godine, da, zatim, potrcim, za njom da je zgrabilim, kao tuđu pticu, a, zatim, da je, čiodama, gumarabikom, klanfama, mordenim, privežem za ovo parče hartije, i da je tako mrtvu pustim da živi.
NA KRAJU SVAKOG BLISTAVOG PUTOVANJA
ČEKVA SMRTI.

CEKA SMRT!
Hoću da oapišem, sad, neke pojave, za koje smatram da su uslovile budjenje te rečenice, koju sam naglo priznao za svoju:

1) Autobus iz Dubrovnika posle hiliadi godina vr-

- 1) Autobus iz Dubrovnika posle mlijad godina vi toglavognog sjaja rećenica zelenila realizma prispe je u jednu malu varoš Zapadne Srbije.
 - 2) Svaki čovjek ima svoju jabuku od zlata.
(I životinju ima.)
 - 3) Starica kod koje sam najmio prenočiće izgovara la je uvek slovo C mesto Č imala je PUT (neka vrsta šećerne bolesti) pokazala mi je rendgenski snimak svojih vrlo svježih očuvanih pluća neko liko puta je rekla JADNA JA BOLJE DA SAM JOS U BOLNICI UMRILA iz kofera sam izvadić nekoliko KRAŠ čokolada tutnuo ih u njene kostur šake doneo kufu vode rekao ISTRAJTE TET KA i otišao.
 - 4) Jabuka od zlata? Zakasnila je deset minuta reklama JEŠI LI TELEFONIRAO zakazao sam razgovor U KOLIKO u dvanast u REDU IDEM JA KOD FRIZERA PUNA MI JE KOSA MORSKE SOLI POMIRIŠ I OVDE SAM SLANA VIDIS POPODNE ME ĆEKAJ DA VIDIM STA SU TI ZAVIJILI
 - 5) Na telefonu: ZNAO SAM DA SI TI ZBOG JEGAVICE

SA PUTOVANJA

ZOVEŠ SVE SAM ZNAO U REDU JE ŠTA KA-
ŽEŠ NIŠTA ZDRAVO.

- Sve je u redu ZAISTA nego šta ODLICNO JED-
VA CEKAM!

Draga!

NAČELNIK MI OPET PRETIO NIJE TREBALO
DA GA GADJAS ČASOM.

BOLI ME STOMAK.

Ponesi čebad termos paradajz nož.

Izjutra, sunc me obasjavalo na autobuskoj sta-
nici. Došla je bez čebadi termosa paradajza noža
rekla NE MOGU DA IDEM DOSAO MI JE BRAT
SA ŽENOM I DECOM.

Prokleta prozra.

O zar se zbog togda odlazu putovanja
u doba kad od ljubavi gorim!

Lazljivice!

Odlazi kući!

Pusti me da umrem.

Da se odmorim.

O Ne ljuti se, mače.
Moje srce kuca sve jače i jače.
I kad sam zdrava,
i kad se razbolim,
ja samo tebe,
samo tebe,
volim.

O A brata?

O, od tvoje ljubomore strah me hvata.

O Odlazi!
ljabav moju ti zasluzila i nisi.
Tebe su ljubili kočijasi
u bašti
iza zida.

O Barabos!
Sakrij se negde i umri od stida.

O Hoćeš li čašu piva?

O Može.

Ali od tvojih reči ne mogu ostati živa
21) Otišla je. (Neću da budem patetičan.)

- 21) Otisja je. (Necu da budem pacijent.)
Sunce me ravnodusno greje
Autobuska stanica — kakav centar!
Mogu da putujem u svim pravcima odjedanput.
22) Najzad su svi autobusi otisli. Ostao je na stepenici
da gleda u poslovnu kuću koju je učinio.

čame krčme i pomislim kako bi dobro bilo napisati esej u stihovima o benzingu.
Zbog toga sam da smatram da su ove 22 pojave koje sam nabrojao, uticale da rečenica NA KRAJU SVAKOG BLISTAVOG PUTOVANJA CEKA SMESTA postane moja nova ljubav. Imam misao da se to najbolje može objasniti na tekstu pod brojem 11. Treba zaista reći da tri braci izgledaju ovako:

Zamisljeni broj 11:
Izjutra sam po dogovoru čekao na autobuskoj

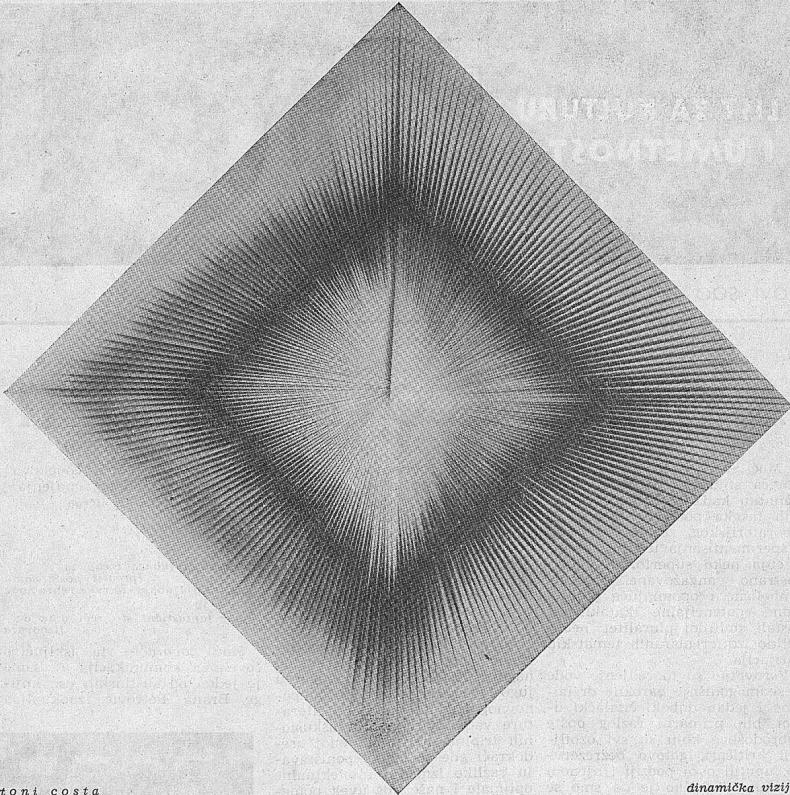
stanici došla je pretvorena čebadima termosima paradažom noževima nasmejana veda PRIDRŽI OVO BLESAVKO OSTAH BEZ RUKU NE BOJ SE GLADNICO U IVANJICI ĆEMO KUPITI KAJMAKA DOŠAO MI JE BRAT SA ZENOM I DECOM O KAKO SU PLAKALI KAD SAM BEKIA DA TI LI JA IDEMO NA GOJILIJ!

REKLA DA 11 I JA IDEMO NA GOŠIĆU.
Da je broj 11 imao takav ishod, u ovom trenutku, ja
bih možda analizirao pojave koje su uslovile da o-
vakva rečenica postane moja:

NA KRAJU SVAKOG BLISTAVOG PUTOVANJA
NJA ČEKA NOVO PUTOVANJE.
Ili bi mi, možda, svaka analiza bila nepotrebna.
Sada sigurno znam da je nikada više neću videti. To

je moja gruba odluka.
Putovanje je bilo završeno.

I
Kad budem ljupko selo Bakar!
Letće požar zrakom
uzdajući se u budnost ptice!
U selu Bakar autobus stoji dva minuta. Zahvaljujem Centralnom Saobraćajnom Preduzeću, svim Šeferima i konduktlerima mehaničarima blagajnicima naftama direktorima zahvaljujem,

dinamička vizija

Tannidou-KETIC